

PAULI RAHKONEN

Biblical Onomasticon Speaks – An Anthroponymic and Toponymic Survey of Biblical and Epigraphic Onomasticon with Archaeological Support

Faculty of Arts, Psychology and Theology, Turku: Åbo Akademi University, 2024,
häftad, x + 333 sidor, ISBN 978-952-12-4345-5 (printed)

Rahkonen har redan bevisat sin kunnighet på namnforskningens område genom en avhandling om det finska substratet i geografiska namn i det sydöstra kontaktområdet (2013). Han vill med föreliggande avhandling belysa sambandet mellan namn i de bibliska skrifterna och arkeologiska rön. Boken består av ett övergripande avsnitt, ”kappan”, samt fyra redan publicerade artiklar (två i *SEÅ*, nr 85, 2020 och 87, 2022).

I ”kappan” anges avhandlingens syfte att följa namnskicket i de nordvästsemitiska språken från äldsta tid ner genom historien till judisk efterexilisk tid. Metodläran ägnas gott utrymme, likaså de svårigheter som ett jämförande namnstudium bjuder på. Dit hör skillnader i den inom-bibliska traderingen, till exempel Aravna jämte Ornan, vilka möjligen båda återger ett hettitiskt *arawan(n)i*, ”friboren”. Namn kan också vara svårtydda i det ofta trasiga epigrafiska materialet. Därtill kommer vanskligheten att träffa rätt när det gäller bibliska namn i egyptiska och grekiska texter.

Bland de sammanställningar som står till buds för studiet av namnskicket i forntida ”bördiga halvmånen” finns väl undersöka amoritiska namn, från c. 1950 till 1550, och namn i Amarnabreven från 1300-talet mellan farao och olika makthavare i Levanten, samt namn i texter från Ugarit från 1200-talet, och därtill namn i fenikiska inskrifter efter runt 1000 f.Kr., och inte minst namn i inskrifter från israelitisk kungatid. De källor som främst kommer i fråga är Michael Streck, *Das Amurritische Onomastikon der altbabylonischen Zeit* (2000), Richard Hess, *Amarna Personal Names* (1993), Frauke Gröndahl, *Die Personennamen der Texte aus Ugarit* (1967), Frank Benz, *Personal Names in the Phoenician and Punic Inscriptions* (1972), och för hebreiskans del Nahman Avigad,

Corpus of West Semitic Stamp Seals (1997), samt Shmuel Ahituv, *Echoes from the Past* (2008).

Genomgången av tidigare forskning av bibliska egennamn i förhållande till namn i Israels omvärld förmåler att Jeanneane Fowler lagt tyngdpunkten på föreställningar om den gud efter vilken någon har uppkallats, och att Jeffrey Tigay behandlat förhållandet mellan ett namns ägare och den gud som ingår i namnet. Vidare informeras läsaren om den forskning som gjorts av Rainer Albertz kring skälen bakom namngivning i biblisk tid. Därtill refereras till den forskning som gjorts av Richard Hess som behandlat namnskick i andra årtusendet f.Kr. samt namn i Exodus, Josua och Domarboken. Något mer utrymmer ägnas åt de resultat som Mitka Golub redovisat i flera artiklar om namnskick i israelitisk kungatid. Stig Norins studie av teofora bibliska namn i jämförelse med epigrafiskt material är det arbete som kommer närmast Rahkonens egen forskning. Själv har han valt en mer diakronisk infallsvinkel med betoning på förändringar i det bibliska namnskicket genom tiderna.

Slutsatserna av de olika studierna diskuteras här i samband med själva artiklarna, varav den första berör två slag av identifierade ortnamn från mellersta bronsåldern, nämligen sådana som har *bēt-* "hus" som förstavelse, och sådana som har ändelsen *-ōn*. De iakttagelser som där görs sätts i samband med den i biblisk arkeologi antagna inflyttning av folkgrupper norrifrån, dels längs medelhavskusten, dels längs ett inlandsstråk från området nordost om Gennesarets sjö och söderut. Framställningen kunde möjligen ha gjorts tillgängligare om den tidigare forskningen tydligare presenterats i den inledande "kappan".

De följande två artiklarna innehåller en statistiskt jämförande behandling av egennamn i Moseböckerna, Josua, Domarboken, Rut, Samuelsböckerna samt Jeremia—allt i förhållande till utombibliskt material. Den tredje diskuterar namn i Esra-Nehemja utifrån tidigare och senare namnskick. I det här följande redogörs endast översiktligt för Rahkonens resultat, detaljer i tabeller och procentsatser diskuteras inte.

Artikeln om egennamn i pentateuken syftar till att studera dess namnskick i ljuset av namnskicket i epigrafiskt material från det nordväst-semitiska området. I fallande tidsordning behandlas därför namn i det

amoritiska materialet, namn i Amarnabreven, namn i Ugarit och i tidiga fenikiska inskrifter, och framför allt namn inskrifter från israelitisk kungatid. Undersökningen omfattar inte bara namn som hänför sig till gudomligheter, såsom *'il*, *ba'al*, *hadd* och *mlk*, utan även namn med framförställda epitet såsom *'abī-* ”gudomlig far” och *'ahī-* ”gudomlig bror”.

Den viktigaste iakttagelsen beträffande teofora namn är att både i det amoritiska materialet och i pentateuken överväger gudsbenämningen *'il* (hebreiska *'ēl*) i förhållande till andra gudanamn. Guds eget namn Jahwe förekommer däremot inte som del i egennamn i patriarkberättelserna och —frånsett Jokebed och Josua—inte eller i övriga pentateuken. Liknande gäller Josua och Rut vilka endast erbjuder namn bildade på *'ēl* och inte på Jahwe. Namn som bygger på Jahwe finns visserligen tre gånger i Domarboken men blir vanliga först Samuelsböckerna, där de förekommer 21 gånger. Inskrifter från israelitisk kungatid visar likaså att jahvistiska namn—antingen i form av framförställt *Jehō-* eller efterställt *-jahū*, *jāh* eller *-jaw*—når större spridning först under kungatiden och att de vid denna tid blir långt vanligare än namn bildade på *'ēl*.

Vidare innehåller det epigrafiska materialet förhållandevis få namn bildade på *ba'al*, något som också gäller Jeremias bok. Namnskicket i denna bok företer även större likheter med inskrifter från israelitisk kungatid än med Josua, Domarboken, Rut och Samuelsböckerna, vars egennamn förefaller vara hämtade från ett äldre tidsskede än det som i isagogisk litteratur antas vara dessa böckers tillkomsttid.

Något helt nytt i Rahkonens bidrag är studiet av namn som slutar på ändelserna *-ōn* (< *-ān*), *ī* (< *īya*), *-ay* (< *āya*) samt *-ā'*. Alltefter som undersökningen fortlöper visar sig detta forskningsspår vara banbrytande i den bibliska namnforskningen. Namn som slutar på ändelsen *-ān* (med äldre varianter *-ānu*, *-ūnu*, *-yānu*) är vanliga i texter från Amarna och Ugarit. Bibliska egennamn med den motsvarande hebreiska ändelsen *-ōn* försvinner med tiden och förekommer endast sparsamt i 2 Samuelsboken, och än viktigare, de står inte alls att finna i det epigrafiska materialet från israelitisk kungatid.

I detta material gör i stället nykomlingar i namnskicket sitt inträde och då med namn som slutar på ändelserna på *-ay* och *-ā'*. Denna skillnad

för hur pass omtyckta namn förefaller vara i olika tider återspeglas i 2 Samuelsboken som i stället för det sparsamma *-ōn* har så många som 23 namn som ändar på *-ay* och *-ā'*. Här föreligger således en faktisk omständighet som är av största betydelse för bedömningen av olika bibeltexters tillkomsttid.

Den persiska tiden är i motsats till tidigare perioder fattig på inskrifter, så även det första århundradet av den hellenistiska tiden. Detta innebär att egennamn i Esra och Nehemja måste undersökas i jämförelse med namnskicket i tidigare och senare texter. En viss nedgång av jahvistiska namn i dessa böcker kan bero på ett försvagat samband mellan namn och gudstro i den annorlunda miljö som den efterexiliska tiden innebar. Därtill hämtas namn gärna ur den tidigare bibliska historien, såsom Simon, Juda, Josef och Benjamin. Här föreligger en alltså brytning med tidigare namnskick.

Av "kappans" avsnitt om religioner in den nordvästsemitiska världen framgår att i materialet från Amarna och Ugarit intar *Haddu-Ba'alu* den främsta platsen följd av *'Ilu*, medan de fenikiska inskrifterna ställer *Ba'al* främst följd av *Melqart* och *'Aštart*. I det äldre amoritiska materialet intar däremot *'Ilu* främsta platsen följd av stormguden *Haddu-Ba'alu*. Betydligt mindre framträdande är där guden *Dagan* som i bibeln sätts i samband med filistéerna. Av denna folkgrupp förmodas, tänkvärt nog, endast krigaradeln vara av egeiskt ursprung, medan de breda folklagren antas vara efterkommande till den tidigare befolkningen, som dyrkade ett gemensamt nordvästsemitiskt panteon.

Det faktum att *Jahwe* inte fick något kraftigt genomslag i namnskicket i Israel förrän på kungatiden väcker frågor kring Israels tidiga gudstro, bortsett från den omständigheten att Jahwe enligt egen utsago är fädernas Gud och att han snarare uppenbarar sitt namn för Mose än bara nämner det. Här återopar Rahkonen egyptiska texter från 1300-talet f.Kr., vilka omtalar ett område i Sinai såsom "the Land of Šosu Yāhū", något som därmed vore det första omnämnandet av Jahwe och dem dyrkar honom. Utöver en referens till Norins bok och Aḥituvs arbete om kanaaneiska geografiska namn i egyptiska dokument hänvisas dock inte till någon

litteratur i frågan, och inget sägs om den därmed förknippade keniterhypotesen (s. 20, 31, 41).

Styrkan i Rahkonens avhandling ligger i den statistiskt jämförande diskussionen av egennamn och deras betydelse för synen på olika bibeltexters placering i tiden. Hans sammanfattande översikt av forskningsläget och namnforskningens framsteg betonar nödvändigheten av att låta denna forskning komma till sin rätt i frågor om bibeltexters datering. De resultat som den gängse exegetiken frambringar uppvisar en rent besvärande mängd uppfattningar i fråga om datering av olika textavsnitt. Detta, menar han, skulle inte vara fallet om bibelvetare tagit ordentlig hänsyn till namnforskningen.

Sammanfattningsvis kan sägas att undersökningarna är genomförda med stor noggrannhet och gott omdöme, i synnerhet med tanke på de ofta svårtydda namnformerna i det omfattande materialet. Genom att noggrant statistiskt jämföra namnskicket i det nordvästsemitiska området med det bibliska som det föreligger i skilda bibelböcker har Rahkonen kastat ljus över ett eftersatt område inom exegetiken. Rent banbrytande är hans undersökning av egennamn med ändelserna *-ōn*, *-ay* och *-ā'*. Här framkommer ett forskningsrön som klart påvisar diakroniskt avgränsade namntyper. Argumenten för ett fördjupat namnstudium inom bibelvetenskapen är mycket tänkvärda, i synnerhet som slutsatserna av ett sådant studium bygger på klart verifierbart material.

Mats Eskhult, Uppsala universitet

JACOB STROMBERG OCH J. TODD HIBBARD (RED.)

The History of Isaiah

FAT 150, Tübingen: Mohr Siebeck, 2021, inbunden, ix + 590 sidor, €189.00,

ISBN: 978-3-16-156097-2

Som titeln på denna omfattande volym antyder, undersöker dess 26 artiklar Jesajabokens historia—dels den historiska processen fram till dess slutliga form, dels vilken slags historia den erbjuder läsaren. Boken består av tre delar men saknar en introduktion. Förordet försöker fylla denna funktion, men utan att sammanfatta de enskilda bidragen, vilket möjligen beror på den stora mängden material i volymen. Målgruppen är